

MARKAZIY OSIYO UCHUN TURKMANISTON BOZORINING AHAMIYATI**Abdushukur Sharipov***Renessans ta'lim universiteti, Xalqaro munosabatlar yo'nalishi,**3-bosqich talabasi*

Ushbu tahliliy material Turkmaniston bozorining Markaziy Osiyo davlatlari uchun yaratayotgan imkoniyatlari, asosiy savdo hamkorlari, resurs va eksportlari bo'yicha ma'lumot beradi.

Mamlakat iqtisodiyotining asosiy yo'nalishlari

2024-yilda Turkmanistonning eksport hajmi bo'yicha eng yirik uchta mahsuloti — neft gazlari, qayta ishlangan neft mahsulotlari va azotli o'g'itlar bo'lgan. Ushbu uch mahsulot jami eksport tushumining 94 foizini tashkil etadi. Bunday yuqori ulush mamlakat eksporti keskin darajada bir yo'nalishga jamlanganini, ya'ni eksport mahsulotlari tarkibi juda tor ekanini ko'rsatadi.

Masalan, 2024-yilning o'zida Turkmanistonda global eksport doirasida yuqori qiymatga ega bo'lgan tovarlar – mineral yoqilg'ilar (neft, gaz) – 12,9 mlrd AQSh dollari, o'g'itlar – 465,7 mln dollar (3,4%). Qolgan ulush foiziga nisbatan past bo'lgan asosiy eksport tovarlari – paxta, noorganik kimyoviy moddalar, sabazovotlar, plastmassa, tuz, oltingugurt, tosh va sementlar kirishi mumkin. Ammo barcha resurslarning eksport statistiklari so'ngi yillarda pasayish ko'rsatmoqda. Shu jumladan, Turkmaniston 2024-yilda – 8,28 million tonna neft, 77,6 milliard kub metr tabiiy gaz ishlab chiqargan bo'lsa. 2025-yilning yanvar-iyun oylariga ko'rsa esa, ushbu raqamlarning yarmidan kamini tashkil etadi. (1-rasimga qarang)

Turkmanistonning asosiy savdo hamkorlari

Turkmanistondan eksport qilingan mahsulotlarning 97,9 foizi quyidagi davlatlar tomonidan xarid qilingan: Xitoy (69,4%), O'zbekiston (10,7%), Turkiya (7,7%), Gretsiya (2,3%), Ozarbayjon (2,2%), Qozog'iston (1,6%), Bolgariya (0,9%), Singapur (0,81%), Hindiston (0,78%), Ukraina (0,57%), Argentina (0,54%) va Gruziya (0,4%).

Agar Markaziy Osiyo kesimida hisoblasak, statistikaga ko'ra Turkmaniston eksportining taxminan 12,3 foizi Markaziy Osiyo davlatlariga to'g'ri keladi. Ya'ni, asosan importchilar O'zbekiston va Qozog'iston, Tojikiston va Qirg'iziston bilan savdo aloqalari hajmi juda kichik. Qirg'iziston gaz va neftni asosan Qozog'iston, Rossiya va O'zbekistondan import qiladi. Tojikiston holatida esa Rossiya va O'zbekistonga to'g'ri keladi, ammo kelgusida Tojikiston gaz yetkazish tizimini qurishi mumkin. (2-rasimga qarang) Bundan ko'rish mumkinki, hozirgi holatda Turkmaniston ushbu ikki davlat bilan diplomatik aloqada bo'lsa-da, ularning savdo aloqalari past darajada bo'lib asosiy hamkor hisoblanmaydi.

Tranzit va logistika imkoniyatlari

Turkmaniston geosiyosiy joylashuvi sababli Yevrosiyo hududida muhim tranzit markaziga aylanishni maqsad qilgan. “Shimol–Janub”, “Lapis Lazuli Corridor”, “Sharq–G‘arb” xalqaro yo‘laklari rivojlantirilmoqda, Turkmanboshi dengiz porti modernizatsiya qilinmoqda. Albatta, logistika yo‘nalishlarining rivojlanishi tashqi savdo hajmini oshirishi, shuningdek markaziy Osiyo davlatlari ham u orqali o‘z tovarlarini o‘tkazish imkoniyatiga ega bo‘lishi mumkin. (3-rasimga qarang)

Turizm sohasida ham davlat “Avaza” milliy turistik zonasini rivojlantirishni maqsad qilgan. Bir ma’noda, mamlakat neft va gaz diversifikatsiyasini ushbu turistik zona orqali ham shakllantirmoqchi.

Mamlakat ichki doirasida eksport uchun imkoniyatlar

Turkmaniston prezidenti tomonidan 2012-yilda qabul qilingan “Kichik va o‘rta biznesni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida”gi qarorga muvofiq, banklar kreditlar ajratishga vakolatlidir. 2017-yilda qabul qilingan Turkmanistonning “Erkin iqtisodiy zonalar to‘g‘risida”gi qonuni. Qolaversa, 2018-yilgi davlat rahbarining Sanoatchilar va Tadbirkorlar Ittifoqi uchun maxsus kredit liniyasi ochish bo‘yicha qaror qabul qilingan.

Masalan, Lebap viloyatidagi Tubiston konida kaliy o‘g‘itlari ishlab chiqaruvchi GOK qurilishi uchun 600 million AQSh dollari miqdorida, 11 yil muddatga, 4 yil imtiyozli davr bilan, yiliga 3% foiz stavkada mo‘ljallangan. Ushbu manbalar milliy eksportni kreditlash bo‘yicha eng muhim qarorlardan bo‘lib, Turkmaniston ichki holatini tashqi bozor uchun tayyorlayotganini ko‘rsatishi mumkin. Ya’ni hukumat yildan-yilga qonunlarni yumshatib, imkoniyatlarni kengaytirmoqda.

Qo‘shimcha, “Turkmanistonning 2021–2030-yillarga mo‘ljallangan tashqi savdo strategiyasi”ning ikkinchi bosqichi (2026–2030-yillar davri) doirasida Turkmanistonning JSTga to‘laqonli a‘zo bo‘lishi harakatlari olib borilmoqda. Shunday ekan, Turkmanistonda kechayotgan barcha islohotlar Markaziy Osiyo davlatlari uchun ham ko‘plab iqtisodiy va siyosiy imkoniyatlarni yaratishi mumkin.

Xulosa qiladigan bo‘lsak, Turkmaniston bozori Markaziy Osiyo davlatlari uchun mineral yoqilg‘ilar va o‘g‘itlarni katta hajmda yetkazib berish imkoniyatiga ega. Qolgan kichik hajimdagi tovarlar ko‘lamini esa mamlakatlar o‘z ehtiyojlariga ko‘ra kengaytirish mumkin. So‘nggida, albatta mamlakat Markaziy Osiyo uchun muhim tranzit imkoniyatlari eshigi bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanigan adabiyotlar

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ « IN SITU » ВНЕШНЕТОРГОВАЯ СТРАТЕГИЯ
ТУРКМЕНИСТАНА №7 / 2023

АКАДЕМИЧЕСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУЧНАЯ АРТЕЛЬ»
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В ТУРКМЕНИСТАНЕ №12 / 2023

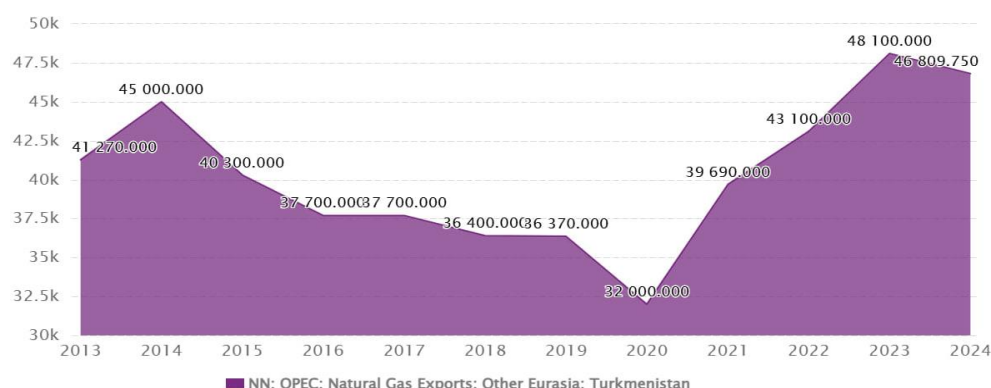
<https://os-russia.com/events/simvol-nauki> ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ ТУРКМЕНИСТАНА, 4-1-2 / 2025

<https://os-russia.com/events/simvol-nauki> ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ
ТУРКМЕНИСТАНА И ЕГО СВЯЗЬ С МИРОВОЙ ЭКОНОМИКОЙ 2-1 / 2025

<https://www.worldstopexports.com/turkmenistans-top-10-exports/>

<https://www.ceicdata.com/en/indicator/turkmenistan/natural-gas-exports>

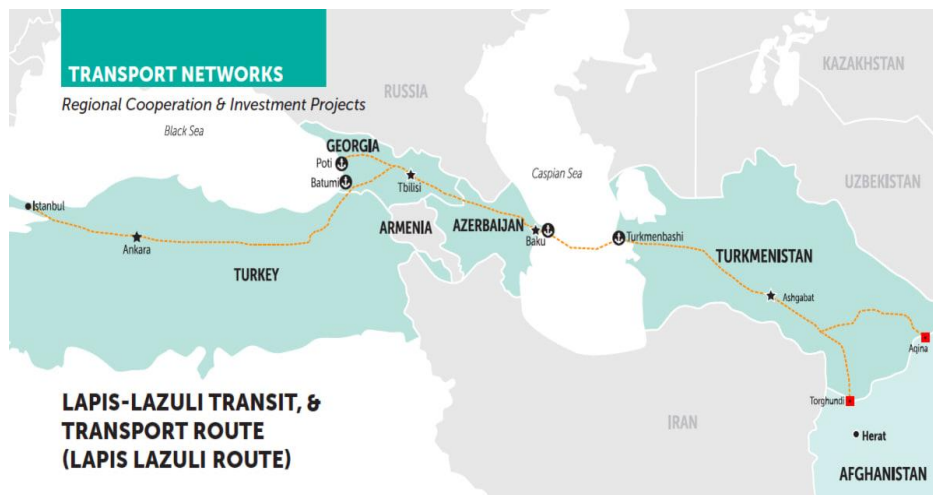
<https://uzreport.news/economy/construction-of-4th-line-of-the-central-asia-china-gas-pipeline-halted>

(1-rasim) Turkmaniston tabiiy gaz eksporti statistikasi

(2-rasim) mavjud va kutilayotgan gaz yetkazib berish tizimlari

(3-rasim) Lapis Lazuli Corridor, transport tarmoqlari